

sem vezették többé. Így senyvedt az egykor híres wittenbergi magyar coetus 1613-ig, mikor aztán a hazatérő utolsó négy magyar diák, kiknek nevét mégis megőrizték a följegyzések — Keresztszegi Istvánnak, Visolyi Mártonnak, Kisvárdai Andrásnak és Csengeri Józsefnek hívták őket — búcsút mondtak az egyetemnek és Wittenberg városának s magukkal vitték az egyesület matrikuláját is. Wittenbergben csupán emlékét hagyták meg ennek a művelődésünk történetében oly nevezetes magyar közösségnek.

Szerzőnk könyvének függelékét a coetus tagjainak 1555—1608-ig terjedő, pontosan egybeállított névjegyzéke alkotja, egyben bizonyosságát és példáját nyújtja annak a lelkiismeretes anyaggyűjtésnek, mely a könyvét jellemző nagy apparátusnak tudományos jellegét megadja. E tekintetben Szabó Géza könyve iskolapéldája annak, hogy gondos utánjárással, leleményességgel, pontossággal és lelkiismeretességgel miként lehet egy kérdésnek monografiáját a tudományos követelményeknek mindenben megfelelően megalkotni. Szabó Gézának tulajdonképpen anyagának bőségéhez képest aránylag rövidre fogott művelődéstörténeti műve, a feldolgozott igen gazdag forrásanyag közlése mellett is nemcsak rendkívül érdekes olvasmány, hanem egyúttal a magyar-német művelődési kapcsolatok egy nevezetes fejezetének kultúrpolitikai és külpolitikai szempontból is becses és hasznos emléke, mely a mai szoros magyar-német barátság napjaiban különleges jelentőséget is nyer s művelődésünk tekintélyét a történelmi emlékek súlyával is támogatja és erősíti. Tudós szerzőnk műve azért a legnagyobb elismerést méltán megérdemli.

Gyulai Ágost.

Hans Cornioley: Das Schulkind ausserhalb der Schule. Bericht zu einer Umfrage der Schuldirektion der Stadt Bern und des Lehrervereins Bern-Stadt. Bern 1938. 8-r., 136 lap.

Amióta Herbart megalkotta a nevelőoktatás fogalmát és az iskola a tanítás mellé a gyermek nevelését is kötelességszerűen vállalta, azóta az iskolára egy soha nem sejtett felelősség hárult. A gyermek, sőt a felnőtt minden neveltelenségeért az iskolát teszik felelőssé. Az utcán helytelenül viselkedő gyermektől nem azt kérdi a járókelő, hogy ki az apja, hanem melyik iskolába jár és mindig az iskolára vonnak le elítélő következtetést. A gyermek nevelésével mítsem törődő szülő gyermeke engedetlenségéért is az iskolát teszi felelőssé, amikor azt kérdezi tőle: »erre tanítanak az iskolában?« Nem is szólva arról, hogy vannak, akik az elveszített háborúért is az iskola nevelési eljárását akarják felelőssé tenni. Nem lehet vitás, hogy az iskola ezt a felelősséget teljes mértékben nem vállalhatja, mert a gyermeket nemcsak az iskola neveli, sőt az iskolának jut erre a legkevesebb idő. Családi viszonyok, környezet, társaság, olvasmányok stb. olyan tényezők, amelyek az iskola legbuzgóbb törekvéseit is elgáncsolhatják. Az iskola meg sem közelítheti nevelési céljait, ha nem ismeri ezeket a tényezőket, ha nem látja elég mélyen a gyermek családi és szociális viszonyait. Régen foglalkoztatja az iskolák vezetőit nálunk is az a kérdés, hogyan

figyelhetnék legeredményesebben a tanulók iskolán kívüli életét. Némileg ezt a célt szolgálnák a szülői értekezletek is, de ezek aligha nyújthatnak megbízható adatokat. Egyes iskolákból az osztályfőnökök meglátogatják otthonukban a gyermekeket. A nyitott szemmel látogató tanító eredményesen járhat el. A helyesen vezetett osztályfőnöki órákon, az osztályfőnök fesz-telen, bizalmas beszélgetése a gyermekekkel sok körülményre rávilágíthat.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban sok probléma vetődik föl. Mit tehet az iskola, ha észreveszi, hogy az élet lázas izgatottsága, idegbontó munkája mellett a házi nevelés teljesen hiányos, a környezet a gyermek nevelésére káros, hiányzik a házi felügyelet stb. A legtöbb esetben az iskola teljesen tehetetlen. A címül írott könyv erős fénnel világít rá ezekre a kérdésekre.

A Berni iskolabizottsághoz több jelentés érkezett, hogy az iskolai ifjúság utcai magaviselete sok panaszra ad okot. Elemi iskolás gyermekek az utcán dohányoznak, a késő esti órákban is még az utcán vannak és elviselhetetlen lármát csapnak, felnőttekkel szemben udvariatlanok és kiméretlenek, sőt szemérmetlen némi eltévelyedések is előfordulnak. A bizottság tanító tagjai rámutattak azokra az egészségi és erkölcsi veszélyekre, amelyek az iskolai ifjúságot színházi előadásokon való közreműködés, ének- és zeneegyesületekben való részvétel, az ellenőrzés nélküli mozilátogatás következtében érik. A bizottság több ízben foglalkozott a panaszokkal, de megállapította, hogy ez nem elszigetelten Berni jelenség, Európaszerte hallható a panasz, hogy az ifjúság eldurvul, az utcán illetlenül viselkedik, felnőttekkel szemben tiszteletlen. A bizottság szükségesnek tartotta a hathatós intézkedést, mielőtt azonban erre rátért volna, megbízható adatokat kívánt az iskolai ifjúságnak iskolán kívüli viszonyaira vonatkozólag. Ecélből kérdő íveket küldött a tanítókhoz, hogy megfigyeléseik, tapasztalataik, valamint a tanulókkal folytatott fesz-telen beszélgetés alapján állapítsák meg, hogy:

a) tanulóik közül hány fiú és hány leány vesz részt zenei, színházi, politikai, vallási, sport- és torna vagy egyéb szervezetekben; a részvételnek mik a kedvező és mik a kedvezőtlen következményei?

b) hányan látogatnak szórakozó helyeket, korcsmát, tánchelyet, mozit felnőttek társaságában vagy anélkül;

c) hány található az utcán a késő esti órákban;

d) mik a következményei fiúk és leányok közös szabad fürdésének;

e) hány fiú és hány leány dohányzik;

f) mivel töltik a tanulók szabad idejüket;

g) az ifjúság erkölcsi magaviselete lazult-e a multhoz képest;

h) mennyiben hibás a családi nevelés és mennyiben az iskola;

i) szabadságot vagy kötöttséget kíván-e az ifjúság iskolai és iskolán kívüli nevelésében;

j) milyen törvényes intézkedéseket tart szükségesnek?

A bizottsághoz 640 kitöltött ív került vissza, amelyek 12.937 iskolaköteles (6—15 év) gyermekről adtak többnyire megbízható felvilágosítást. Ezek közül 7443 vett tevékeny részt különféle egyesületekben és pedig 5742 gyermek csak egy-, 1454 gyermek két-, 211 gyermek három- és 36 gyermek háromnál több egyesületnek volt egyidejűleg tagja.

Zenei szervezetben (dalegyesület, templomi gyermekkar, gyermekzenekar, kéziharmonikaegyesület) 750 gyermek vett tevékenyen részt, ezek közül 103 volt 10 éven aluli. — Színházi előadásokon 61 gyermek működött közre, 14 tíz éven aluli. — Politikai szervezetben szerepelt 51 leginkább külföldi gyermek, 13 tíz éven aluli. — Vallási egyesületben (egyházi vasárnapi iskola, ifjúsági misszió szövetség, üdvhadserég, katolikus ifjúság, kongregáció, nap-sugáregyesület, Mártaegyesület) 3240 gyermek vett részt, 1886 tíz éven aluli. — Sport- és tornaegyesületben (rúgólabda-, úszó-, kérékpár-, tenisz-, cserkész-, vöröskereszt-, tornaegyesület) 3387 tanuló vett részt, ezek közül 660 volt tíz éven aluli. — Egyéb egyesületekben (mértékletességi-, természetvédők-, állatvédők-, zöldzászló-, repülőgép-, gyorsírók-, népfőiskolai egyesület) 1031 tanuló vett részt, 237 tíz éven aluli.

A jelentések részletesen felsorolják az egyesületek kedvező, valamint kedvezőtlen hatásait is. Kiemelik a tornaegyesületekben nyert testi ügyességet, a zeneegyesületekben szerzett zenei tudást, a vallási egyesületekben a hitben való megerősödést, a cserkészekben a természet megszerettetését. Kiemeli az egyesületekben elsajátított önálló, biztos fellépést, az önbizalmat, rendet, pontosságot, fegyelmet, gyakorlati gondolkozást stb. Ezekkel szemben azonban sokkal jelentősebbek a kedvezőtlen hatások. Általában hibáztatják a jelentések, hogy az egyesületi összejöveteleket az esti órákban, egészségtelen, füstös helyiségben, gyakran korcsmában tartják. Az egyesületekben a gyermekek a felnőttek szokásait majmolják, az éretlen fontoskodás, nagyképüsködés helytelen irányban befolyásolja a jellem alakulását. A zenei és színházi előadások és próbák rendszerint a késő éjjeli órákig tartanak, a gyermekek másnap álmosan, fáradtan kerülnek az iskolába, iskolai munkájuk alig ér többet a semminél. Nevelési szempontból bűn, hogy a gyermekek a felnőttek táncához szolgáltatnak zenét. A látott jelenetek és hallott párbeszédnek nem fejlesztik a gyermek erkölcsi érzékét. A torna- és sportegyesületekben való részvételnek is kedvezőtlen a hatása. Az egyesületek a gyermekekből megfelelő utánpótlást akarnak nevelni. Az ezirányú edzés, aminek feladata bizonyos sportágban kiváló versenyzőt nevelni, a gyermek egészségét is veszélyezteti. A rúgólabdaszemvedély még a tehetséges tanuló előmenetelét is hátráltatja. A vasárnapi versenyek túlnagy feszültsége és izgalma még napok múlva is észlelhető az iskolában. A versenyek leglelkesebb látogatói a legrosszabb tanulók, amivel eldurvulás is jár.

A jelentések szomorú képet festenek arról, hogy gyermekek nekik nem való szórakozó helyeket, korcsmákat látogatnak. A felnőttek szórakozó helyein gyakran lehet látni gyermekeket, nem ritkán szülői kíséret nélkül is. Egyik III. osztályban a tanító megállapította, hogy 15 gyermeket, vasárnap délután a szülők gyakran magukkal visznek, nem gyermekeknek való szórakozó helyekre. Egyik VII. osztályban 5 tanuló rendesen eljár édes atyjával a korcsmába. Több gyermek, néha késő éjszakáig játszik zenekarban a felnőttek táncához. Sok gyermek a korcsmában a tekepályán a bábukat állítgatja. A korcsmába járással együtt jár a szesz ital fogyasztása is. A felnőttek gondatlansága következtében a gyermekek néha veszélyesen sokat fogyasztanak. Egyes tanulók eldicsekedtek, hogy ők már részegek is voltak.

A szórakozó helyekre való járás következménye a gyermekek éjjeli csavargása. A tanítók megállapították, hogy néha éjjélkor is lehet gyermekeket az utcán találni, gyakran szüleik nélkül is. Jelentkeztek olyan gyermekek, akiknek kapukulcsuk van és akik akár egész éjjel is elmaradhatnak anélkül, hogy a szülők megütköznenek ezen.

Egyes jelentések a gyermekek dohányzásáról is meglepő adatokat szolgáltatnak. Az egyik harmadik osztálynak a fele, közöttük 6 leány is, egész cigarettát elszívna, anélkül hogy rosszul lennének tőle. Egyesek már szivaroztak is. Első osztályos gyermekek beszélték, hogy atyjuk gyakran megengedi, hogy cigarettáján szippanthatnak párat. A tanítók tapasztalata szerint, a dohányzás nagyobb mértékben a hatodik osztályban kezdődik. Sok gyermek az utcán összeszedi a cigarettavégeket és azt szívja tovább.

Az erkölcs lazulására vonatkozólag többen úgy nyilatkoztak, hogy nem lazult a múlthoz képest. Az ifjúság nem lett rosszabb, hanem szabadabb, önállóbb és most nyíltan teszik azt, amit a régiek eldugva cselekedtek. A leányok és fiúk közötti viszony most szabadabb, fesztelenebb, mint régebben volt. Mások véleménye szerint az erkölcs lazulása határozottan megállapítható. Ami erkölcsi lazaság régebben a 15-ik életév után kezdődött, az ma már a 12-ik életévben kezdődik. A gyermeket ma mindenki elkényezteti, nagy szabadságot engednek neki és a megszorodott lehetőségek között könnyen enged a csábításnak. A gyermeknek ma semmiért sem kell megdolgoznia, azért a felsőbb osztálybeli tanulókból hiányzik a kötelesség- és felelősségérzet, emellett lármások, kiméletlenek és általában nehezen nevelhetők.

A jelentések való adataiból megállapítható, mennyiben hibás a család és mennyiben az iskola. A jelentések igen sok esetet sorolnak fel, ahol a szülők gyengesége, majomszeretete, helytelen nevelési eljárása, állandó civakodása, külön élése, egész napon házon kívüli elfoglaltsága, szegénysége, iszákossága, stb. teszi lehetetlenné az iskola nevelési törekvéseit. A jelentések azonban az iskolát sem mentik fel teljesen a vád alól. Az iskola nem törődik eléggé a gyermek iskolán kívüli életével. Főképen felsőbb osztályaiban nem kíván elég komoly munkát, nem követel elég alapos tudást és képességet a gyermektől. Az olyan tanítás, amely kritika nélkül átvesz idegen, a svájci viszonyoknak meg nem felelő nevelési és tanítási módszereket, amely korlátlan szabadságot enged a gyermeknek, amely tanítás sokszor nem egyéb értéktelen játékoságnál, sokban hozzájárul a tanulók magaviseletének lazulásához. A tanító gyakran nem veszi komolyan a házifeladatokat, amivel elhanyagolja a lelkiismeretes munkateljesítésre való szoktatást. Sok iskola a hitoktatást sem veszi komolyan, nem törődik a tanuló lelkével és a sportot állítja a gyermek elébálynának. Ma az a törekvés, hogy egészséges testben elatnyúlt lélek lakozzék.

A szükséges intézkedésekre vonatkozólag a jelentések megállapítják a nehézségeket, amikkel az iskola szemben áll akkor, ha iskolán kívül szabálytalanságokat állapít meg és ha a hatóság, rendőrség nem teljesíti elég szigorúan a reá háruló kötelességeket. Mindenekelőtt azt kívánják, hogy az iskolának joga legyen tapasztalt szabálytalanságok esetén közvetlenül intézkedni,

a felügyelet nélküli gyermeket menhelybe elhelyezni. Kívánják, hogy a 7-ik iskolaévig tilos legyen iskolán kívüli egyesületbe belépni, iskolán kívüli hangversenyeken, esti előadásokon részt venni. Iskolaköteles gyermeknek tilos legyen politikai szervben szerepelni. Kívánják a tanulók iskolán kívüli idejére munkaalkalmak megteremtését, az iskolahelyiségek átengedését ifjúsági egyesületeknek, a gyermekek alkoholtilalmának szigorítását. Az iskolával kapcsolatban kívánják a felsőbb osztályokban a tanulók előkészítését a későbbi családi kötelességekre, a tanulók délutáni foglalkoztatását játékkal, kerti munkával, kézimunkával, kirándulással, énekkel, zenével. Kívánnak állampolgári nevelést a leányoknál is. Kívánnak hatékonyabb fegyelmi eszközöket, bizonyos esetekben a testi fenyték megengedését. A tanítóképzőkben a kiválasztás megszigorítását kívánják.

A jelentések általában sötét képet festenek a berni iskolán kívüli viszonyokról. Megítélni csak az tudná, akinek összehasonlításra alkalma volna, aki a maga községében ugyanilyen körülményekkel, minden részletre kiterjedő vizsgálatot végezne. A jelentések, a belőlük levont következtetések, az iskolabizottság többszöri tárgyalásának anyaga mindenesetre sok gondolatot vetnek föl, sok értékes szempontot szolgáltatnak a tanulók iskolán kívüli viszonyainak megfigyelésére.

Szenes Adolf.

Prof. Dr. Hermann Weimer: Fehlerverhütung und Fehlervermeidung. Düsseldorf, 1939. 8-r., 328 l.

H. Weimer ebben a könyvében két korábbi értekezésének fonalát veszi fel újra. (Psychologie der Fehler, 1925. Ism. Focher László: M. P. 1926. 130—2. lk. — 2. kiad. 1929. — Fehlerbehandlung und Fehlerbewertung, 1931.) Annakidején igen érdekesen mutatott rá, hogy az iskolai munka tetemes részében a hibák ellen folytatott küzdelem. A tárgy természetéből következő — mondhatnók. — negatív nézőpont a tanítás és a tanulás folyamatának számos mozzanatára vetett sokszor meglepő világosságot.

Legújabb művében az akkor bemutatott hibalehetőségeknek és a belőlük származó hibáknak elhárítására, illetőleg elkerülésére óhajt útmutatást adni. Az előbbi inkább iskolaszervezeti és módszeres feladat, az utóbbira elsősorban a tanulóifjúságot kell ránevelnünk.

Mind a két törekvésnek hosszú történeti multja van. Az iskolaügy reformjai, az oktatás intézményeinek fokozatos tagolódása, a módszer javítását célzó törekvések mind elsősorban az iskolai munka eredményességét akarták fokozni, és ez egyúttal azt jelentette, hogy a hibás teljesítmények elhárítására is törekedtek.

Hasonlóképpen korunk legtöbb oktatásügyi követelménye is — közvetlenül vagy közvetve — a hibák elleni küzdelem szolgálatában áll. Az iskolaépület megfelelő elhelyezése és belső berendezése, a munkaidő arányos elosztása, a gyermek- és ifjúságlektan tanulságainak figyelembevétele — mind-mind ismert szempont, s H. Weimer könyvében sem kerülnek lényegesen újszerű megvilágításba. Ugyancsak nem sok újat tudunk meg a következő fejezetekből sem, amelyek a figyelem felkeltéséről és irányi-